

En Århus-historie

– omkring "die Kehre" hos Hans-Jørgen Schanz

Af Ole Jensen

1. Århus omkring 1970

Jeg er elleve år ældre end Schanz – godt på vej ind i memoire-alderen. Det vil det følgende bære præg af.

Stedet er Århus, hvor jeg er vokset op, både fysisk og fagligt, og har tilbragt halvdelen af mit liv, deraf de sytten år på universitetet. Den anden halvdel, efter jeg forlod Århus, følte som eksil. Dybest set er jeg forblevet århusianer og Århus-teolog. Så man skulle vel være god for en Århus-historie.

Tiden er 60'erne og begyndelsen af 70'erne. Jeg blev kandidat i 1962 og blev amanuensis hos Johannes Sløk og siden lektor ved Institut for Systematisk Teologi, indtil jeg i 1972 drog af gårde. Schanz kom til Århus i 1967 og var med fra start på det nyoprettede fag idehistorie, hvortil vores Sløk i mellemtiden var draget.

Schanz og jeg har altså befundet os i Århus på samme tid fra 1967 til 1972. Jeg har dog ingen erindring om, at vi har mødtes. Jeg tror ikke, Schanz deltog i den øvelse over Hegels *Phänomenologie des Geistes*, som Jørgen K. Bukdahl, Peter Widmann og jeg afholdt i 1968, og hvor der ellers sad en række studerende fra andre fag, som kort efter sprang ud som revolutionære, da oprøret, lettere forsinket, kom til Århus. Jeg husker Niels Ole Finnemann og Klavs Birkholm og Jørgen Carlsen, og der var flere. Kjeld Holm sad der også. Han blev dog ikke revolutionær, men en fæl reformist (han blev noget så højreorienteret som SF'er).

Det teologiske Fakultet var et af de få steder på universitetet, hvor der blev undervist i kontinental filosofi efter Kant, herunder Hegel og Marx. Det teologiske Fakultet var overhovedet, med en af datidens skrækkelige klichéer, overraskende progressivt. Det skyldtes den frie forskningstradition fra liberalteologiens dage, parret med at professorerne ville noget andet med det nye Århus-fakultet end det gamle i København, hvor de alle var udklækkede. Man var gennemgående åbne for forandringer, f.eks. indførtes i et fint samarbejde mellem studerende

og lærere en ny studieordning i 1968, før revolten satte ind med dette som et vigtigt programpunkt. Løgstrup var erklæret demokratisk socialist, Sløk var med til at invitere Røde Rudi herop. Det var først, da oprøret blev ideologisk, at Sløk gik i hi, og Løgstrup slog bak i et heftigt opgør med faglighedens underordning under politikken.

Heller ikke jeg var upåvirket af de nye vinde, der blæste ind over universitetsverdenen. Men min disputats, afsluttet i 1973, drejede sig om naturforståelsen (*Theologie zwischen Illusion und Restriktion. Analyse und Kritik der existenz-kritizistischen Theologie bei dem jungen Wilhelm Herrmann und bei Rudolf Bultmann. München 1975. Dansk udgave Rønne 1977*).

Jeg påviste, at nykantianismens instrumentale natursyn gik igen i eksistensteologien som en arv fra den liberalteologi fra det 19. århundrede, som eksistensteologien ellers i egen og den almindelige opfattelse var et radikalt afsæt fra. Og på analog vis gled samme katastrofale natursyn uændret og *unbedacht* over fra kapitalisme til marxisme. Alle syntes at dele dette natursyn, venner og fjender. Jeg skilte mig således ud fra en herskende og toneangivende trend, dog i følge med *K.E. Løgstrup*; og ellers sammen med et par digtere som Thorkild Bjørnvig og Vagn Lundbye, der imidlertid befandt sig i betænkelig nærhed af det panteistiske, også det en uhyrlighed i de flestes øjne, inkl. de fleste teologers. Jeg var med andre ord en slags teologisk inspireret øko-metafysiker.

Men på vore præmisser efterlyste også vi et ændret samfund. Vores modernitetskritik var radikal. Vi så ikke nogen udvej for at redde en klode, beboelig for mennesker og højere pattedyr, uden en grundlæggende ændring af vækstøkonomien. Jeg efterlyste "en skabelsesteologisk materialisme" og hævdede, og hævdede, at alene en "agtelsens politiske økonomi" kan redde os. Og Løgstrup skrev nogle år senere, at vi må gøre "det muligvis umulige, at lade vor holdning svinge 180 gr. omkring dens egen akse og gøre os det klart, at universet ikke er vor omgivelse, men vort ophav" (*System og symbol. Essays, Viborg 1982, s. 9*).

Jeg nærrede ingen illusioner om, at de marxistiske radikalere kunne have noget til overs for så bizarre forestillinger, hvis de overhovedet opdagede deres og vores eksistens. Også de befandt sig i uerkendt kon-

tinuitet tilbage til det, de satte af fra i den umiddelbare baggrund, efterkrigstidens eksistentialisme og positivisme. I lighed med dem forsagede de *metafysikken* og alle dens gerninger og væsen. Sære eksistenser som Løgstrup og jeg var som "en vigende hærs bagtrop der udkæmper en tilbageogsfægtning, inden hær og bagtrop forsvinder ud i anakronismens mørke", med Løgstrups siden hen så berømte formulering (*Skabelse og tilintetgørelse*. Religionsfilosofiske betragtninger. Metafysik IV, Haslev 1978, s. 9).

Så det var og er ikke svært at se, hvordan jeg/vi har taget os ud i den Schanz' øjne, som snart blev kronet som kapitallogikkens konge over Århus. Begge har vi, han og jeg, efterlyst en grundlæggende samfundsændring, men han var optaget af *menneskers* liv og deres emancipation fra undertrykkelser af enhver art, herunder naturnødvendighedernes, mens jeg primært var optaget af *naturens og klodens* ve og vel, som jeg så som sagen over alle sager. Der ville dengang ikke have været ret megen mulighed for at råbe hinanden op.

Det skulle gå hen og blive anderledes. Dog først efter tyve lange år.

2. På Oslo-båden 1990

I løbet af disse tyve år skiftede jeg universitetet ud med højskole og kirke – overbevist om, at kun en "folkelig vækkelse" gennem "folkelig oplysning" gav en muligvis umulig chance for en fælles omtænkning i tide. Jeg passede daglige hverv i kirke og på højskoler og rejste ellers landet tyndt som folkelig foredragsholder.

Og det var i min tid som forstander på Grundtvigs Højskole Frederiksborg, at Schanz' og mine veje så omsider krydsedes. Og det blev omkring mit kodeord *agtelse*.

Det har været i 1990. En eller anden organisation, jeg husker ikke hvilken, havde lejet sig ind på "min" skole og holdt et seminar, hvor også Schanz deltog. Man var så venlige at bede mig om et indlæg. Hvad jeg husker er, at jeg formulerede nogle spørgsmål til Schanz. Jeg havde i lang tid kun i meget beskedent omfang fulgt med i, hvad der foregik på universiteterne – jeg anså det for mindre betydningsfuldt, end man gør, når man tilbringer hele livet der. Jeg havde dog bemærket, at Schanz havde forladt *hard core*-marxismen. Faktisk troede jeg, at han lå på linie med Habermas eller i det lag. Og dér viste det sig så, at jeg troede så gruelig fejl. Jeg havde i nogle år været i debat med Ole Thyssen

og Jens Glebe-Møller akkurat omkring synspunkter a la Habermas, og pointerne i min dissens gentog jeg over for Schanz. Jeg efterlyste plads til et metafysisk begreb som agtelse, dog formentlig uden at bruge det uartige ord metafysik.

Han svarede vist ikke rigtigt, men til min overraskelse gik han heller ikke til modangreb, men virkede tværtimod meget åben og imødekom-mende.

Kort tid efter modtog jeg så hans bog *Forandring og balance*, hvor Løgstrup må siges at være helten (*Forandring og balance. Refleksioner over metafysik og modernitet*, Viborg 1990). Schanz havde skrevet inden i bogen: "d. 27-8-1990. Kære Ole – i første omgang svarer jeg med denne bog. K.h. H.-J. S." Jeg anede ikke, at den var udkommet – og måske var det også først lige netop sket. Siden har vi været i blufærdig, men frugtbar dialog.

Jeg er normalt en ussel læser, hvad tempo angår. Det foregår i sneg-lefart og ikke for meget ad gangen, og jeg frygter og hader store bø-ger. Denne her læste jeg i ét stræk i en sjælden euforisk tilstand. Jeg skulle til Norge til et bestyrelsesmøde og steg ombord på Oslo-båden fra Kvæsthusbroen ved 19-tiden. Jeg gik straks i restauranten, bestilte en god middag og åbnede bogen. Herefter forsvandt omverdenen – ja, jeg indtog maden og røg restaurantens største cigar og drak en flaske rødvin, men kom ellers ikke ud af stedet, før jeg sent på aftenen vaklede til køjs med et meget stort hoved på, til bristepunktet fyldt af først og fremmest bogens fortolkende Løgstrup-parafrase.

Jeg havde bivånet noget stort, noget for *min* tankeverden og *mit* ærinde stort: jeg havde bivånet "die Kehre" hos Hans-Jørgen Schanz! Fra da af var jeg solgt, ikke til stanglakrids, men til Schanz. Jeg havde fundet min filosofiske makker i bestræbelsen på igen at lyse metafysisk tænkning i kuld og køn.

Og det havde virkelig været skralt med makkerskaber for mine ærin-der både inden for filosofien *og*, hvad der nok vil undre nogen, inden for teologien. Man levede dengang i en mærkelig kollektiv forblændelse. Næsten alle mente, at det var muligt at komme af sted med at tænke *uden* metafysik, inclusive næsten alle reflekterede teologer.

3. Tilbageblik til 50'erne

Jeg ved ikke, om Schanz har været fascineret af Sløk en tid. Det har han vel. Jeg slap for det. Årsagen er, at jeg havde været om ad Sløk Light i min gymnasietid på Aarhus Katedralskole. Det var i skikkelse af *P.G. Lindhardt*, populær prædikant i Klosterkirken og den kierkegaardske eksistenteologis elegante formidler og kolportør. Min fascination af ham, det ser jeg i dag, gik helt nøjagtig på denne teologis totalt konsekvente accept af moderniteten. Man kunne være kristen uden at være et nolde noksagt og hængeøre. Eller med andre ord: der var ikke antydning af moral eller etik – eller metafysik eller livsforståelse i denne teologi. Og det var åbenbart befriende for en 17-årig i de tidlige 50'eres absurdistiske efterkrigsclima.

Men det var overstået et par år senere, da jeg begyndte at studere. For jeg var også et poetisk gemyt – og poesi kunne eksistensteologerne ikke stille noget op med, i hvert fald ikke med en poetisk livsfølelse. Det var sværmeri. Det kunne til gengæld *Løgstrup*. Tydeligt i *Den etiske Fordring*, som jeg bragede ind i med alle porer åbne som 20-årig, da den udkom i 1956. Det var ikke etikken, der greb mig, men livsforståelsen, skabelsestankens livsforståelse, som det snart kom til at hedde – at verden er et mirakuløst, vibrerende værens nærvær, og at vi har hjemme på jorden og er sat til at beundre livet.

Det blev til en livslang beskæftigelse med *Løgstrup*.

Det var farvel til absurdismen. Men jo så altså også goddag til en metafysikbaseret modernitetskritik – og dermed indrullering i den vige bagtrop med anakronisme-dommen over nakken.

Så længe *Løgstrup* levede, lå man lunt i læ af ham. Efter hans død blev det mere ensomt, mere skralt med makkere.

Indtil Schanz dukker op som en skumfødte Venus i tankens verden, i hvert fald i min – hvis I tillader billedet! – Han bekræftede mig og udstyrede mig med argumenter på tre afgørende punkter – idehistorisk, modernitetsanalytisk og metafysisk. Jeg havde brug for det. Ingen af stederne var jeg som teolog rigtig på hjemmebane.

4. Idehistorisk – modernitetsanalytisk – metafysisk

I min bog *I vækstens vold* fra 1976 havde jeg udkastet mit eget *idehistoriske overblik* og udbredt mig om det i de fjorten mellemliggende år overalt, hvor jeg kunne komme til det. Men ikke uden en vis bæven.

Holdt det også for idehistorikernes dom? Det gik ud på følgende: I den hebraiske tanke om skabelse er verden ikke hellig eller guddommelig, men *omvendt heller ikke* bare at forstå som ressource for mennesket. Den er "hans fingres værk", "han så, det var godt". Naturen kan tages i brug, men kun i nænsom agtelse. Men ved kristendommens vugge inficeres skabelsestanken med græsk dualisme, der opfatter sanseverdenen som mindre egentligt værende end åndens verden. Det får til følge, at elementet af agtelse afløses af verdensforagt, i klar modstrid med den oprindelige, hebraiske forestilling. Med nominalismen og renæssancen forsvinder åndens verden op i den blå luft, men den dualistiske verdensforagt består, nu i form af hensynsløs naturudnyttelse, med katastrofale konsekvenser, f.eks. klimaforandringerne, som vi forudså allerede dengang.

Nu læste jeg så på Oslo-båden, at Løgstrups sansningsfilosofi er det endelige opgør ikke blot med al subjektivitets- eller bevidsthedsfilosofi, men med "al hidtidig metafysik", hvis fællestræk siden antikken har været manglen på "kropslighed":

Det anses, hævder Løgstrup, for en "selvfølgelighed", men er en "vrangforestilling", at sansningen er receptiv. Den er afstandsløs, ikke receptiv. "Her ligger nøglen til Løgstrups originale brud med bevidsthedsfilosofien, hans brud med Heidegger, og hans brud med al forudgående metafysik og metafysikkritik. For den 'selvfølgelighed', Løgstrup påpeger og afslører som falsk, går langt længere tilbage end bevidsthedsfilosofien. Den findes allerede i den antikke tænkning, og den lever videre i bevidsthedsfilosofien – men også i mange kritikker af bevidsthedsfilosofien. Løgstrups opfattelse af sansning giver også hans metafysik et præg, den ellers altid har været foruden, nemlig kropslighed. Hvis der er noget, som har været fælles for al hidtidig metafysik, så er det utvivlsomt dens karakter af at være ukropslig, ren spiritualitet. Anderledes hos Løgstrup" (Schanz: Forandring og balance, s. 158f., jf. Schanz: Løgstrup, metafysik og originalitet. I: Slagmark 2005/42, s. 43f.).

Jeg kunne ikke være helt galt afmarcheret, når selveste professoren i idehistorie skrev sådan med tilslutning. Jeg måtte klappe i mine små hænder. Halleluja, vor Gud er stor!

Og min *modernitetsanalyse* kunne så heller ikke være det rene sludder. For den gik i hovedtræk ud på, at det er tabet af respekt for sanseverdenen, *mundus sensibilis*, i form af agtelses- og tabu-følelsens forfald, der har bragt os på et gigantisk vildspor som kultur. Med *Leszek Kolkowskis* ord: "When I try to point out the most dangerous characteristic of modernity, I tend to sum up my fear in one phrase: the disappearance of taboos" (*Modernity on Endless Trial*, The University of Chicago Press 1990, s. 13).

Og næsten ud af intet meldte Schanz sig nu og pegede på alle de oversete "selvfølgeligheder", der er *metafysikkens* epokeuafhængige felt: I moderniteten bliver "verden indbegrebet – og kun det – af et beherskelsesfelt, der står restløst til rådighed for, hvad mennesket har for med den". I modsætning hertil gør "metafysikken opmærksom på, hvad mennesket ikke skaber eller frembringer". "Det moderne har ikke skabt sproget, bevidstheden, samvittigheden, erkendelsesevnen, kroppen, sansningen, glæden eller sorgen, fødslen eller døden" (*Selvfølgeligheder*, Viborg 1999, s. 114-115 og 153).

Moderniteten blev relativiseret, dens quasi-almagt var brudt: "Vi er kulturelt (og ikke bare filosofisk) kommet til vejs ende med illusionen om den menneskelige alforklaringsintention og den menneskelige albestringsprætention" (Schanz: *Er det moderne menneske blevet voksent?* Viborg 1993, s. 79).

Der blev plads til med Løgstrup at hævde, at vort slid på verden er "skamløst": "Kan vi i vort forhold til naturen kun gøre os skyld i dumhed, ikke i skamløshed?" (*Ophav og omgivelse*. Betragtninger over historie og natur. Metafysik iii, viborg 1984, s. 54). Impulsen til agtelse hører til uden for det, mennesket konstruerer eller konstituerer. Den fødes i sansningen, som er selvstændig i forhold til forståelse, idéproduktion, kultur.

Dér – i sansningen – fødes også vores livslyst. Mennesket er ikke en misforståelse, livet på jorden er ikke et absurd foretagende i fjendtlige omgivelser (jf. Kjeld Holms bog om sit venskab med Johannes Sløk: *Mennesket er en misforståelse*, Gylling 2007. Titlen er et skjult Sløkcitat). Fremmedgørelse er ikke det første, der er at sige om tilværelsen. Verden er menneskets hjem: "Ideen om, at alt vi er i kontakt med, er vi selv i princippet herre over, ... er i dag under afvikling. ... Vi kan føle

os hjemme i en verden uden at føle os foregrebne" (*Er det moderne menneske blevet voksent*, s. 79). Det er udgangspunktet. Schanz gør den skarpsindige iagttagelse, at den dominerende hjemløsheds-metafor med ét ophører med Løgstrups tænkning, og det har tydeligvis været en befriende erkendelse for ham: "Den voldsomme ubalance og hjemløshed, der har præget det meste af opgøret med bevidsthedsfilosofien i den sene modernitet" – hos Nietzsche, den unge Wittgenstein, Adorno, Benjamin, Heidegger – "er pist væk i Løgstrups konception" (*Forandring og balance*, s. 174). Verden er atter blevet "beboelig": "Vi er vidne til, at det moderne for første gang bliver beboeligt, bliver en selvfølge" (*Og om lidt er kaffen klar*, Viborg 1991, s. 45f. Jf. *Selvfølgeligheder*, s. 108).

Og lur mig, om ikke det er den oprindelige, hebraiske skabelses-tanke, der inspirerer metafysiske genopdagelser som denne. Deraf også Schanz' fremhævelse af "nataliteten" hos Hannah Arendt som ontologisk "tidligere" end Heideggers "Sein zum Tode", analogt med Løgstrups hævde af glædens primat for angsten, vendt mod Kierkegaard (Schanz: *Handling og ondskab*. En bog om Hannah Arendt, Gylling 2007, s. 62-67). Man funderer videre og spørger sig, om det ikke er *creatio ex nihilo*-tanken, tanken om skabelse af intet, der som så meget andet augustinsk tankegods inspirerer Arendt til denne fastholdelse af tilblivelsens og begyndelsens tilbagevendende mirakel. Tilintetgørelse er ikke noget uden noget at tilintetgøre – den er et *privativum*, intet i sig selv! Det er ikke intet, der er det påfaldende, ja, forbløffende, men væren: at noget overhovedet bliver til, fødes og er!

Endelig og ikke mindst åbner relativeringen af moderniteten for *religionens genkomst*. En absolut sat ateisme er en selvmodsigelse hos relativismens tænkere. Moderniteten forlader puberteten og giver sig selv historie. Sækulariseringen sækulariserer sig selv, den "har plads til og giver plads for en selvkorrektur i forhold til at skulle være absolut" (*Er det moderne menneske blevet voksent*, s. 80). Således Schanz. Hvad er mindst ufornuftigt, siger så jeg: At det, der er, skabes af en værensmagt, eller at det bliver til af sig selv? At det skulle være det sidste, som den langvarige kollektive forblændelse må være gået ud fra, er ikke til at indse. Minimum må det være *fifty-fifty*. Der var ikke længere filosofisk tvingende argumenter for ateisme.

Det vidste Schanz. Og turde sige det. Ikke blot, at religion er en tanke-mæssigt legitim og forståelig måde at forholde sig på over for tilværelsens forunderlige mærkelighed: "Der er i den beboede modernitets kultur ikke længere noget principielt antitetisk forhold mellem sækularisering og religiøsitet" (*Er det moderne menneske blevet voksent*, s. 16). Men yderligere, at religion værner mod den gådeglemsel, så mange mennesker lever i, når antagelsen er, at her er en klode med os på, og det er der ingen anden mening med end den, vi måtte producere og lægge ind over den. Jeg kalder det somme tider det immanens-klaustrofobiske liv, livet i et lukket rum med loft over, uden en åben himmel over, fordi transcendens er afskaffet. Herinde, hvor alt så bliver spejling og neurose og produktionsoveranstrengelse.

5. Schanz og teologien

Et par år efter mødet på Grundtvigs Højskole blev jeg leder af Præsternes Efteruddannelse, og det er ikke mange af de 800 præster, der fulgte efteruddannelsens kurser i min tiårige rektortid, der ikke har været præsenteret for Schanz. Han blev fast foredragsholder, altid med indsigtfulde og perspektivrige udredninger af forholdet mellem modernitet og metafysik.

For mig at se bør alle teologer kende denne tænkning. Den sætter i princippet punktum for marginaliseringen af teologien. Måske er den vigende bagtrop i virkeligheden en slags fortrop og har hele tiden været det ved at "overvintre" og holde gådebevågenheden varm i den antimetafysiske vinterkulde – Løgstrup kunne godt ligne en *surviver* i arktisk vintertundra. Overvintringsmetaforen er dog kun delvis træffende. Der er ikke tale om at vende tilbage til metafysik og religion, snarere om at vende sig fremad mod en ny metafysik og religion på en ny måde. "Der er ikke tale om en ekstern korrektur (af modernitet og sækularisering). Men om en immanent", en indre nødvendighed (*Og om lidt er kaffen klar*, s. 50). Måske er det den pubertære modernitet med dens antimetafysiske enøjethed og dens ateisme, der er en anakronisme.

Schanz gjorde det muligt at tænke sådan for teologen. Ikke at han selv drog så vidtløftige konsekvenser. Det forbød hans saglighed og soberhed ham. Og han kom fra filosofien og kunne ikke mistænkes for at have teologiske bagtanker med sine erkendelser. Men han var heller ikke afvisende, ingeniørlig. Jeg fik det indtryk, at han befandt sig godt

i teologisk selskab. Engang imellem udfrittede nogle af præsterne ham på kurserne: Hvad var hans personlige forhold til religion? Men de fik nu ikke noget svar. Det forbeholdt han sig. Det var en kategorifejl at spørge sådan. Situationen var til tænkning, ikke til bekendelser – metafysik og religion har berøringspunkter, men er noget forskelligt (*Om lidt er kaffen klar*, s. 50).

Tænkningen leverede han, driftsikkert og skarpt, med sin eminente evne til at gøre en problemstilling helt tydelig – og indlysende. En uundværlighed for teologien lige nu!

I dogmatikken eller tros læren, som formulerer, hvad kristendom er på nutidsbetingelser, taler vi om dogmatikkens *prolegomena*. Det betyder direkte oversat: ”det, der skal siges først”, før den egentlige udfoldelse af tros læren kan finde sted. Det, der skal siges først, er, hvad der gør en tankemæssigt forbindtlig nutidstale om tro mulig. Det er den filosofiske redegørelse for trosudsagns mulighedsbetingelse nu. Her har dogmatikken normalt gennem århundrederne fået hjælp af filosofien. Men længe var der i modernitetsfasen ingen rigtig brugbar filosofi til formålet. Bl.a. derfor måtte Løgstrup, skønt teolog, drive filosofi.

I mine øjne fører Schanz denne ærværdige opgave videre. Indirekte leverer han væsentlige bidrag til dogmatikkens *prolegomena* – og fungerer derved i en af tænkningens klassiske roller, filosofien som *ancilla theologiae* (”i den rolle at gøre teologien tjenester”) – en fornem funktion, skal jeg hilse og sige, hvor teologi og filosofi er forsonet, uden derfor at sammenblandes.

Det er det store perspektiv i ”die Kehre” hos Hans-Jørgen Schanz, set fra min udkigspost.

Se, det var dén Århus-historie!

Oplæg ved det tværfaglige seminar, ”Tankens grænseland – Professor Hans-Jørgen Schanz 60 år”, arrangeret af Institut for Filosofi og Idehistorie på Aarhus Universitet 1. februar 2008.

Opgør med isolationismen

Causeri ved Teologisk Forenings julefest, december 2007

Af Mikkel Wold

For nylig indtog jeg min frokost i en offentlig institution, hvor der var fremlagt nogle ganske spektakulære dækkeservietter. De udmærkede sig, eller hvad man nu skal kalde det, ved at være fra Slot og Ejendomsstyrelsen. De fremstillede styrelsens enkelte led, og ikke mindst viste de en række felter, som havde forskellige farver. Farverne og felterne hang indbyrdes sammen efter et sikkert sindrigt, men ikke særlig gennemskueligt system. Af forklaringen nederst på servietten fremgik det, at der var tale om "strategiske skemaer". Overskriften var: "2007. Konsolidering, forenkling, innovation". De strategiske temaer indgik som dele af "virksomheden", for noget sådant er en offentlig styrelse i dag. Den skal drives som en virksomhed.

Lad mig divertere med nogle af felternes formuleringer: "Oplevelsesbaseret formidling", "aktiv sponsorpolitik", "driftssikre input", "fyldte huse", "selvledende medarbejdere med helhedsforståelse".

Der var mange flere af den slags, rigeligt til at få en hel plade ved 'Bullshit Bingo'. For dem, der ikke skulle vide, hvad Bullshit Bingo er, kan jeg fortælle, at det er en kursus- og mødeunderholdning, der indførtes for efterhånden mange år siden. Først i det private, senere i det offentlige. Den udføres, når man deltager i møder, hvor mødelederen eller kursuspecialisten kommer med en hel række af de her nævnte udtryk. Man har vistnok sådan en slags bingooplade med i tasken, den tager man diskret frem, og når kursuslederen så har sagt alle de ord, der skal til, for at man har pladen fuld med udtryk som "aktiv porteføljepleje", "samspil med interessenter", "kompetenceudvikling", "helhedsforståelse" og mere af samme skuffe, så råber man: "Bullshit Bingo!". Navnlig i begyndelsen havde denne beskæftigelse efter sigende den ønskede effekt; man opnåede at få signaleret, at nu ville man ikke høre mere af den slags vrøvl.

Desværre har denne humoristiske vinkel indtil videre ikke været tilstrækkelig effektiv til at sætte en stopper for formuleringer fra dén skuffe. Mere end nogensinde skal der nu i det offentlige arbejdes med missioner, målsætninger og visioner med flittig brug af de efterhånden